

Van reactie naar participatie: verandert de politiek?

Met de eerste troonrede van koning Willem-Alexander wordt een nieuw begrip in de politiek geïntroduceerd: de participatiesamenleving. Of het echt een nieuw begrip is? Al in 1991 was het minister Wim Kok (PvdA) die in een toespraak stelde dat de bestaande verzorgingsstaat niet te handhaven is: "Een principiële herziening van het stelsel is noodzakelijk. Daarvoor is nodig dat er een derde weg wordt bewandeld tussen de gevolgen van de emancipatie met de individualisering enerzijds en de solidariteit en saamhorigheid anderzijds". Kok noemde dat het streven naar een 'participatiesamenleving'.¹

Door: Jan Rijpstra

Een participatiesamenleving, een mooi streven waar bijna niemand op tegen kan zijn. Het is het actief deelnemen aan de samenleving maar wel met rechten en plichten. Een ideaalbeeld? Wellicht, maar dat wij ons bewust worden dat er meer is dan consumeren en dat er iets van ons in de samenleving verwacht mag worden kan geen kwaad. Het opkomen voor belangen en anderen overtuigen van standpunten zijn vanaf het ontstaan van onze vereniging belangrijke activiteiten geweest. Al vroeg waren er contacten met politieke vertegenwoordigers en de weg naar de Tweede Kamer was snel gevonden. In deze bijdrage wordt een aantal markante momenten voor de lichamelijke opvoeding in de parlementaire geschiedenis uitgelicht, en wordt ingegaan op welke wijze, of niet, de KVLO en haar voorgangers haar standpunten hebben ingebracht. Was de KVLO reactief, proactief of participeerde zij?

1862

1862 is het jaar van oprichting van de 'Vereeniging van Onderwijzers in de Gymnastiek in Nederland'. Gymnastiek was, mede op initiatief van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en Thorbecke, een bespreekpunt geworden op de politieke agenda. Bij de Wet op het Lager Onderwijs in 1849 was bepaald dat 'gymnastie' opgenomen werd als onderdeel van het Lager Onderwijs.² Het vak werd overigens niet verplicht gesteld, dat gebeurde in 1857 waarbij er wel ontheffingsmogelijkheden waren. De nieuwe vereniging stuurde zogenaamde adressen aan de Tweede Kamer, waarin ze een

pleidooi hield voor lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs. Samen met het Nederlands Onderwijzers Genootschap en het Nederlands Gymnastiek Verbond nam ze de activiteiten van 't Nut en Carl Euler, die op verzoek van Thorbecke een verhandeling over de noodzaak van gymnastiek had geschreven, over om gymnastiek op de politieke agenda te krijgen. Het eerste succes kwam in 1863, bij de herziening van de Wet op het Middelbaar Onderwijs. Het was minister Thorbecke zelf die gymnastiek opnam in de rij van verplichte vakken voor de middelbare school. Hij stelde: "... ieder die de bevordering van de fysieke gezondheid, van de lichamelijke krachtontwikkeling bij onze publieke instelling van onderwijs voorstaat, zal in mij steeds een krachtig bondgenoot vinden". Voor deze stellingname was voldoende steun in de Tweede Kamer. Men zag daar de nut en noodzaak van lichaamsopvoeding in, maar wees er tegelijk op dat niet iedereen dit vak zo maar kon geven. Tijdens het debat in de Tweede Kamer werd door het lid Van Eck (liberaal en lid van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen) een amendement ingediend waarin werd geregeld dat een gymnastiekacte noodzakelijk was, omdat ook voor het geven van gymnastiek deskundigheid nodig was. De 'Vereeniging' had met haar adressen en strategische samenwerking in een korte tijd een mooi resultaat weten te bereiken.

1917

In 1913 had de regering drie inspecteurs voor de lichamelijke opvoeding benoemd, maar van een gestructureerde aanpak was weinig sprake. Om enige coördinatie in het werk van de inspecteurs te krijgen, werd in 1917 het Algemeen College van Advies voor de Lichamelijke Opvoeding opgericht. Dit had ongetwijfeld ook te maken met een toenemende belangstelling voor de lichamelijke opvoeding gedurende de mobilisatiejaren 1914-1918: het leger had weerbare mannen nodig. Een andere reden was dat er verschillende opvattingen waren over het doel van de lichamelijke opvoeding en over de te hanteren methode, de Duits-Nederlandse of de Zweedse. In het uit achttien leden bestaande Algemeen College zaten verschillende vertegenwoordigers uit de wereld van de lichamelijke opvoeding. Het College bracht in 1921 een rapport uit 'betreffende de hoofdlijnen waarlangs de overheidsbemoeiing met de lichamelijke opvoeding zich zal hebben te bewegen'. In het zeer uitvoerig verslag kwamen de volgende gebieden aan de orde: lager onderwijs; middelbaar en hoger onderwijs; vakonderwijs; niet schoolgaande jeugd tussen de leer- en dienstplichtige leeftijd; opleiding van leerkrachten; speelterreinen,

Toenmalig minister Deetman

lokalen en werktuigen; vrouwelijke jeugd; onderzoek naar de waarde van verenigingen en de wijze waarop ze zijn te steunen; methodes van gymnastiek.

Het Algemeen College bleek een warm pleitbezorger van de lichamelijke opvoeding. Een paar citaten:

“Het vak lichaamsoefeningen zal op scholen behandeld moeten worden als een hoofdvak, als rekenen, Nederlandsch, wiskunde of oude-talen. Het is niet vol te houden, dat een behoorlijke graad van lichamelijke geoefendheid in het algemeen minder waarde zou hebben voor den mensch, minder zou bijdragen tot zijn geluk, dan een behoorlijke hoeveelheid kennis van wiskunde en talen. (...)

Nog altijd bestaat er in ons land een groote overschatting van de geestelijke vaardigheid in vergelijking met de lichamelijke. (...) Het meest doeltreffende middel om de waardeering van ons volk voor de lichamelijke opvoeding te verhoogen is ongetwijfeld, haar op de scholen als vak van onderwijs verplicht te stellen en er in het schoolprogramma de plaats aan te geven, die het toekomt. Daarbij is het noodig, dat alle scholen gelijkelijk worden behandeld, openbare en bijzondere, lagere scholen en scholen voor voortgezet onderwijs, jongens- en meisjesscholen, stadsscholen en scholen op het platteland. Tevens zal dan veel meer tijd dan tot heden voor de lichamelijke oefening beschikbaar moeten worden gesteld, zooveel als voor een doeltreffende opleiding noodig zal blijken”.

In de Tweede Kamer is over het rapport van het Algemeen College niet gedebatteerd: het werd door de minister van OKW op 9 september 1921 aan de Tweede Kamer aangeboden en vervolgens stelde de voorzitter van de Kamer voor dat “dit rapport zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer”.³ Een gemiste kans om een breed debat over de lichamelijke opvoeding te voeren en de sport hierbij te betrekken en, gezien de handvatten die het Algemeen College aanreikte, tot een

integrale benadering en behandeling van de overheidsbemoediging met de lichamelijke opvoeding en de sport in de meeste brede zin van het woord te komen.

De ‘Vereniging’ participeerde in het Algemeen College en kon op deze wijze haar invloed uitoefenen. Het rapport was zeer vooruitstrevend en diverse uitkomsten zouden in onze tijd niet misstaan. Maar er werd dus geen vervolg aan gegeven. Blijkbaar was de lobby richting de Kamerleden onvoldoende om het rapport op de politieke agenda te plaatsen.

1982

Mede ingegeven door destijds noodzakelijke bezuinigingen besloot minister Deetman (CDA) van Onderwijs in te grijpen in de urentabellen voor lichamelijke oefening in het basisonderwijs. Het lag voor de hand dat de KVLO aan de bel trok. Zij gebruikte al haar politieke contacten om de druk op de minister op te voeren. Grote protestdemonstraties, onder meer op de Grote Markt in Groningen, onderstreepten die druk. Minister Deetman stond met zijn rug tegen de muur, want hij moest het bezuinigingsbeleid uitvoeren en was niet van plan de lichamelijke opvoeding tegemoet te komen. Hij ging zelfs nog verder: hij voegde de opleiding tot kleuterleider/ster en de Pedagogische Academie samen tot de Pedagogische Academie voor Basisonderwijs (PABO), waarbij alle afgestudeerden bevoegd werden voor het gehele basisonderwijs (4-12 jaar) inclusief dus lichamelijke opvoeding. De KVLO nam sterk stelling tegen die nieuwe bevoegdheidsregeling van afgestudeerden: de opleidingscomponent dient uit dit onderwijs geschrapt te worden en uitsluitend in handen gelegd te worden van de academies voor lichamelijke opvoeding.

In de Tweede Kamer was er voldoende steun voor het vakonderwijs in de lichamelijke opvoeding, maar de begrotingsdiscipline van de kabinetten Lubbers I en II gaf de Kamerleden van de regeringspartijen geen ruimte om af te zien van de voorgestelde bezuinigingen in het onderwijs.

In de loop van 1983 werd een aantal specifieke bezuinigingsmaatregelen voor LO voorgesteld⁴:

afschaffing van het vakonderwijs lichamelijke oefening in de basisschool; een drastische beperking van het aantal lessen binnen het mbo; afschaffing van lichamelijke oefening in het vijfde leerjaar van het havo en het zesde leerjaar van het vwo; het weghalen van de opleidingstaak ten behoeve van het basisonderwijs bij de academies voor lichamelijke opvoeding. De maatregelen zouden vervolgens geheel of gedeeltelijk worden uitgevoerd.

Tussen de ministeries van WVC en OCW was er ambtelijk de nodige wrijving over de relatie tussen de lichamelijke opvoeding en de sport. Op aandringen van staatssecretaris Van der Reijden stelde minister Deetman in 1985 een Advies Commissie Sport en Lichamelijke Opvoeding in.⁴ In de instellingsbeschikking werd aan de commissie gevraagd om een advies uit te brengen aan de ministers van WVC en OCW ter ontwikkeling van het regeringsstandpunt inzake de relatie sport en lichamelijke opvoeding en het te voeren beleid daarvoor. Zij diende daarbij rekening te houden met de eigen verantwoordelijkheid die beide bewindslieden voor de onderscheiden beleidsterreinen hadden. Voorzitter van de commissie werd J.W.M. van Doorn. Als leden werden vertegenwoordigers benoemd van de ministeries van WVC en OCW, de KVLO, Thomas van Aquino, de NSF en als onafhankelijk lid (en uiteindelijk ‘penvoerder’) de heer B.J. Crum.

In het Eindadvies van de zgn. ‘Commissie Van Doorn’ werden onder meer de volgende ‘overwegingen’ geformuleerd: >>

Contact:

jan.rijpstra@kvlo.nl

- de lichamelijke opvoeding op school vormt een onmisbare schakel in het bewegings-socialisatieproces, waarin jeugdigen zich bekwaamheden voor deelname aan bewegingscultuur eigen maken
- de school oefent haar 'sleutelmacht' beter uit naarmate het bewegingsonderwijs meer wordt ingericht als een onderwijs-leervak dat op persoonlijke ontplooiing en maatschappelijke toerusting is gericht
- voor een meerderheid van de jeugdigen speelt in het bewegings-socialisatieproces, behalve de lichamelijke opvoeding op school, ook de sportvereniging een belangrijke rol.

In het verlengde van deze overwegingen kwam de Commissie met een reeks van aanbevelingen, onder meer: in de laagste drie klassen van het basisonderwijs moet dagelijks één uur bewegingsonderwijs worden gegeven en in de andere klassen drie lessen per week; er moet een schoolzwemprogramma worden gerealiseerd zodat alle leerlingen voor het bereiken van groep 7 kunnen leren zwemmen; in het mbo en in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs moeten wekelijks twee bewegingslessen worden gegeven. Met het rapport werd in de Tweede Kamer niets gedaan, het verdween 'in de la'. Pas in 1992, zes jaar na dato, werd erover gesproken. Of beter gezegd: werd het genoemd. Ook de KVLO en andere partners hebben dit waardevolle rapport, vreemd genoeg, min of meer links laten liggen⁵.

1994

Vanaf 1994 was er in de Tweede Kamer permanente steun voor de lichamelijke opvoeding. Via moties werden de bewindslieden gevraagd om meer lichamelijke opvoeding op school mogelijk te maken en een actieplan lichamelijke opvoeding op te stellen. Moties zijn richtinggevend door de Kamer, maar een bewindspersoon kan een motie vaak op zijn of haar manier uitleggen. Vaak zien we dat er op een motie niet wordt teruggekomen, zodat de controle op het beleid faalt. Een amendement is voor één uitleg vatbaar en kan door de minister of staatssecretaris niet anders worden geïnterpreteerd. Hij of zij moet het amendement uitvoeren. Dat was in 1997 het geval met het amendement van Rijpstra (VVD) en De Cloe (PvdA), waarin de bevoegdheidsregeling voor lichamelijke opvoeding voor afgestudeerden aan de Pabo werd gewijzigd. De staatssecretaris en minister hebben dit amendement in wetgeving omgezet, die in 2001 tot uitvoering kwam. Aan dit traject lag een intensieve lobby van de KVLO ten grondslag en dan is het meegenomen als er een KVLO-er lid is van de Tweede Kamer.

2005

Gym moet! Dat stond op de bekende groene buttons die door velen werden gedragen om het belang van gym uit te dragen. Aanleiding was dat minister Van der Hoeven af wilde van de urenbescherming lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs. De KVLO startte een petitie-actie. Het voornemen van Van der Hoeven was in tegenspraak met het beleid van VWS, dat juist voor één uur matig intensief bewegen per dag pleitte. Tijdens de behandeling van de begroting van VWS in december 2004 was er een motie ingediend, waarin de regering gevraagd werd om alle leerlingen in de leerplichtige leeftijd tenminste drie uur lichamelijke opvoeding per week aan te bieden. Deze motie was met een zeer brede steun in de Kamer aangenomen.⁶

De petitie-actie en de intensieve lobby, ondersteund door onder meer NOC*NSF, IPO en VSG, hadden succes. Een aangenomen amendement van de Tweede Kamerleden Hamer (PvdA) en Mosterd (CDA) zorgde ervoor dat voor LO de situatie van 2005 als uitgangspunt zou worden genomen. Meer hierover in het artikel van Hans Dijkhoff op pagina 29.

Laat vooral ook niet-vakgenoten het belang uitdragen

Uit de geschiedenis blijkt dat de Tweede Kamer eigenlijk altijd positief ten opzichte van de lichamelijke opvoeding heeft gestaan. Bij diverse onderwijsbegrotingen werd over de lichamelijke opvoeding gesproken. Tot dwingende eisen kwam het echter nooit, behoudens het aangenomen amendement van Rijpstra (VVD)-De Cloe (PvdA) in 1997 over de bevoegdheidsregeling voor afgestudeerde Pabo-ers en het amendement van Hamer (PvdA)-Mosterd (CDA) uit 2006 over de uitgangspositie uren LO in het voortgezet onderwijs van 2005.

Ambtelijk was er echter minder steun voor de lichamelijke opvoeding en werd er nogal eens verzucht: "Daar heb je de jongens van de KVLO weer".

In haar streven om het belang en de waarde van de lichamelijke opvoeding voor het voetlicht te brengen, richtte de KVLO zich vooral op gelijkgestemden. Het eerste congres voor de lichamelijke opvoeding in 1939 is een mooi voorbeeld. Het erecomité, het congresbestuur en het organiserend comité waren uitbundig samengesteld met aansprekende politici, sportbestuurders, wetenschappers en andere belangrijke personen uit de samenleving die achter de lichamelijke opvoeding stonden.⁷ Ook bij latere manifestaties en in publicaties werd onze boodschap gepredikt voor eigen parochie..

Met het inzetten van de nieuwe koers, vanaf 2010, heeft de KVLO voor een andere wijze van benaderen gekozen. Noem het maar de participatiebenadering: actief deelnemen aan alle overleggen, werkgroepen en zelf het initiatief nemen, zoals bij het Convenant Gezond Gewicht, JOGG, de Gezonde School (sportactieve scholen), het Nationaal Preventie Plan, een Veiliger Sportklimaat en de totstandkoming van de onderwijsagenda Sport, Bewegen en een Gezonde Leefstijl (SBGL). Dat dit haar geen windeieren heeft gelegd, blijkt uit de tekst in het regeerakkoord waar expliciet over meer gym in het primair onderwijs wordt gesproken. En in de participatiegedachte zegt de KVLO: wij denken mee op welke wijze we het regeerakkoord kunnen realiseren, met altijd het belang van het kind voor ogen.

Politiek en lichamelijke opvoeding, al bijna tweehonderd jaar in discussie, vooral over wat er *niet* kan. Maar, en ik ben licht optimistisch, er is een kentering naar de inhoud, naar het belang van goede lichamelijke opvoeding voor onze vitale samenleving. En dat is winst!

Noten

- 1 bit.ly/1bqYKxz pic.twitter.com/XeoOA9InFV
- 2 HTK 1849 XLIX nr.2: 257
- 3 HTK 1921: 2949
- 4 Ministerie WVC en Ministerie OCW. Naar een geïntegreerd beleid voor lichamelijke opvoeding en sport, Eindadvies. Rijswijk (1986)
- 5 Anno 2012 mogen we niettemin concluderen dat veel van de suggesties en aanbevelingen van de Commissie Van Doorn gaandeweg in concreet beleid zijn vertaald.
- 6 Motie Rijpstra 29 800 XVI nr.88 (2004)
- 7 Verslag Eerste Congres Lichamelijke Opvoeding. Jan Luiting Fonds (1939) ◀